

10 juni 1984

Pinksteren

lezingen: Hand. 2,1-11; 1 Kor. 12,3b-7.12-13; Joh. 20,19-23 - Ps. 104

inleiding: *Pinksteren: Geest-drift*

Zeven weken na Pesach vieren de Joden Sjawoe'ot, het wekenfeest. Vóór ongeveer de eerste eeuw na Christus was dit het feest van de tarweoogst die een dag of vijftig na de gerst wordt binnengehaald. In het Grieks heet dit feest dan ook Pentèkostè, d.i.: de vijftigste. De twee grote tarwebroden in de synagoge herinneren aan het oogst-karakter. In orthodox-joodse kring vormen de zeven weken tussen Pesach en Sjawoe'ot een periode van rouw. Er worden geen huwelijken gesloten. Bovendien verzorgen veel mannen hun baard- en hoofdhaar niet en lopen er slordig gekleed bij. Omstreeks het jaar 100 na Christus werd Sjawoe'ot gehistoriseerd en ging het feest herinneren aan de mozaïsche wetgeving op de Sinaï. De Joodse traditie zegt dat JHWH op de vijftigste dag na het vertrek uit Egypte de dekalog aan Israël gaf in zeventig talen. Dat zijn alle talen van de toenmalig bekende wereld, want iedereen moet de tien geboden kunnen horen. Ik vertel de Joodse achtergrond erbij omdat Lucas in Hand. 2,1-11 nauw bij deze traditie aansluit.

De *derde lezing* uit Johannes' evangelie is een herhaling van het eerste gedeelte van de evangelielezing van Beloken Pasen. In TvV 56 (1984) 2, blz. 124/126 mocht ik hierop een inleiding schrijven, waarnaar ik nu graag verwijs. Ik voeg daar nu alleen aan toe dat er een tegenstelling valt waar te nemen tussen de eerste en derde lezing wat betreft het tijdstip van de geest-uitstorting (pinksterdag, resp. paasdag).

De vervulling van de belofte gedaan door Jezus in Hand. 1,5-8 dat de H. Geest zal komen, is het onderwerp van de *eerste lezing*. In de eerste drie verzen beschrijft Lucas deze komst met veel ingrediënten behorend bij een theofanie en hierbij put hij rijkelijk uit het Oude Testament. Ik zet ze op een rijtje.

1. plotseling ('aphnoo')

Hetzelfde zien we verderop in Acta (16,26) wanneer Paulus en Silas in de gevangenis zitten en deze plotseling door een schok begint te beven, waarbij alle deuren openvliegen en de boeien van de gevangenen losspringen.

2. hemel ('ouranos')

De connectie hemel-God is duidelijk en behoeft verder geen betoog. Jezus is naar de hemel gegaan (1,11) en hier vandaan komt nu een...

3. klank ('èchos')

Zie ook Jes. Sir. 46,17: „En de Heer deed uit de hemel zijn donder klinken en liet met grote klank zijn stem horen.” Lucas gebruikt een vergelijking om de klank nader te preciseren: als het ware ('hoosper')...

4. een in beweging komende krachtige 'pnoè'

Ik ken geen enkele vertaling die 'pnoè' niet weergeeft met wind, i.p.v. adem. Toch komt de vertaling adem het meest in aanmerking omdat het begrip bij Lucas vrijwel synoniem is met leven (zie Hand. 17,25!). In de Septuagint heeft 'pnoè' een duidelijk verband met God zelf. God blaast adem in de neus van de mens (Gen. 2,7), een gedachte die we in de boeken Job, Jesaja en Daniël terugvinden (Job 27,3; 32,8; 33,4; Jes. 42,5 en Dan. 5,23). Job heeft overigens ook de opvatting dat de wind de adem van God is (zie Job 37,9-10). Hoe 'pnoè' echter ook vertaald wordt, een ding is zeker: de adem/wind is afkomstig van God zelf.

5. tong/taal ('gloossa')

Lucas gebruikt beide betekenissen van het Griekse 'gloossa'. De opvatting dat de tong het instrument is om Gods woord te verkondigen en dat deze tong daarom ook door God gevormd is, vinden we eveneens in het Oude Testament terug (zie 2 Sam. 23,2; Ps. 139,4; Jes. Sir. 17,6 en 51,22 en Jes. 50,4). Opnieuw gaat Lucas vergelijken: de tongen zijn zoals ('hoosei')...

6. vuur ('pur')

In Acta geeft Lucas nog twee keer het verband tussen God en vuur aan in een toespraak van Petrus, resp. Stephanus. Vuur is daarbij tevens kenmerk van eschatologische verschijnselen (2,19) en herinnert aan Mozes bij de brandende doornstruik (7,30 = Ex. 3,2). Lucas gebruikt het beeld om de betekenis vuur=God aan te geven. Tijdens de tocht door de woestijn van het Joodse volk ging JHWH in een vuurzuil vooruit om 's nachts hun licht te zijn (Ex. 13,21-22) en bij de Sinaï daalt Hij in vuur neer (Ex. 19,18). Dit vuur is voor het Joodse volk synoniem met de heerlijkheid van JHWH (Ex. 24,17) en Zijn aanwezigheid, reden om met dit beeld het boek Exodus af te sluiten (Ex. 40,38).

In de volgende verzen vermeldt Lucas het gevolg van de komst van de H. Geest: de glossolalie. Bedoelt Lucas hiermee het spreken in vreemde talen of een extatisch gelal, een spreken 'met dubbele tong'? Ik heb de neiging voor beide interpretaties te kiezen. Het werkwoord 'apophthengomai' (zijn stem verheffen) wordt bij voorkeur gebruikt voor het spreken in geestdriftige toestand. De Joodse inwoners van Jeruzalem komen af op het stemgeluid ('phoonè', vers 6) van de ± 120 lallende mensen, maar ze horen wél een taal ('dialektos') en over Gods grote daden. Het gelal heeft wel degelijk inhoud. Hoe het ook zij: de nadruk ligt bij de samengestroomde mensen in elk geval op het feit dat zij horen. De leerlingen spreken niet primair tot hen maar loven God. De *geest-drift* van de leerlingen slaat over. Ook de omstanders raken buiten zichzelf en verkeren in extase. (Lucas gebruikt het werkwoord 'existamai' 8x in Acta van de 17 x in het Nieuwe Testament!) Deze in Jeruzalem woonachtige toehoorders zijn allen Joden, maar Lucas zet ze in breder perspectief dan Jeruzalem. Ze zijn afkomstig uit alle volkeren onder de hemel. De blijde boodschap is hiermee universeel te horen. Lucas somt in totaal twaalf (connectie met de 12 stammen?) volken en/of gebieden op. Het geeft een beeld van de Joodse diaspora. Ze vertegenwoordigen de toenmaals bekende wereld, n.l. ten oosten van Palestina (Parten, Meden, Elamieten, Mesopotamiërs = Iran en Irak), ten noorden (Kappadocië, Pontus, Asia, Frygië, Pamfylië = Turkije) en ten zuiden (Egypte en Libië). Volgens noemt hij apart de in het land verblijvende Romeinen (spreekt hier de politieke toestand een rol?). De

benaming 'Joden' uit vers 5 specificeert Lucas nader door te vermelden dat het zowel Joden als Proselieten (heidenjoden) zijn en tenslotte voegt hij de bewoners van Kreta en Arabië aan de lijst toe (om de eerste groep van 12 intact te laten?). De eerste lezing houdt na vers 11 abrupt op, hoewel vers 12 en 13 een geheel vormen met 1-11 (zie de parallellen van extase en verwondering). Bevreemdend is verder dat de toespraak van Petrus die hier onmiddellijk op volgt (2,14-41) en waarin hij het pinkstergebeuren verklaart als een eschatologische gebeurtenis, middels een subtiele toevoeging aan een Joel citaat, nergens in het lectionarium integraal wordt aangetroffen (fragmenten alleen in jaar A op de 3e en 4e paaszondag).

Ook de *tweede lezing* heeft de schaar van de samenstellers van het lectionarium niet overleefd. Ze begint midden in een zin en de verzen 8-11 ontbreken, terwijl 12-13 er bij worden gevoegd die het begin zijn van een nieuwe perikoop. En waarom stopt de lezing na vers 13? Op de 2e en 3e zondag door het jaar C heeft men de eenheid van 1 Kor. 12,4-11, resp. 12,12-30 wél voor ogen gehouden.

Deze beschadigde lezing kent één centraal thema: de charismata of genadegaven. Eén van die gaven zijn de geloofsuitspraken over Jezus. Een uitspraak als 'vervloekte Jezus' is dat niet (v. 3b). Paulus komt hier aan het slot van zijn brief weer op terug door middel van een zekere omkering: „Vervloekt is degene die Jezus niet liefheeft" (16,22). Paulus bedoelt met charismata verder nog de gaven van woord en kennis (1,6-7), geloof, zieken-gene-zing, wonderen verrichten, profeteren en vele talen spreken (in de weggevallen verzen 8-10), hulpvaardigheid en bestuur (12,28) en de 'dienst' (diakonia, vers 5; zie ook 16,15 over Stéfanos en zijn gezin). Elk van deze gaven is persoonsgebonden en gekregen van God (7,7). Maar God en Geest zijn in deze brief synoniem geworden, want beiden brengen de genadegaven tot stand (Cfr. vers 6 met het weggevallen vers 11). Het doel van deze gaven — ook openbaring van de geest genoemd — is het welzijn van allen. In dit doel klinkt door de uitspraak die Paulus in 1 Kor. reeds twee keer heeft geschreven: „Alles is geoorloofd, maar niet alles is heilzaam" (6,12 en 10,23). Heilzaam zijn alleen de charismata.

De verzen 12-13 zijn, naar ik vermoed, toegevoegd aan de lezing o.i.v. het pinksterverhaal. De opsomming in vers 13 van Joden-Hellenen en slaven-vrijen is in zekere zin een link met de opsomming van de volken in de eerste lezing. De combinatie Joden-Hellenen treffen we vaker aan in 1 Kor. (1,22-24; 10,32) en wel zodanig dat 'Helleen' dezelfde betekenis krijgt als niet-jood of heiden. En ook slaaf-vrije man is een geliefd thema in de brief. De slaaf is vrij ten opzichte van de Heer en de vrije man is een slaaf van Christus (7,21-23). Met andere woorden: voor God is iedereen gelijk. Gezien de realiteit van deze opvatting (of liever gezegd: het ontbreken daarvan) in de wereld nu, is er nog heel veel geest-drift nodig.

P. Verheijen, (inleiding)

In: TvV 56 (1984) 3, blz. 168-171